SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ
Selçuk Law Review

Araştırma Makalesi
Research Article
Gönderim | Received: 31.01.2021
Kabul | Accepted: 30.05.2021
10.15337/suhfd.871557

KESİŞİMSELLİK YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA KADINA YÖNELİK TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETE İLİŞKİN CEDAW KOMİTESİ GENEL TAVSİYE 35 SAYILI KARARI'NIN ANALİZİ

Dr. Ayşe GÜNEŞ*

Öz

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin (CEDAW) amacı, kadınların toplumsal yaşamın her alanında insan haklarından ve temel özgürlüklerden yararlanabilmesi için ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve eşitliği sağlamaktır. Kadına yönelik şiddet, çoklu ve kesişen ayrımcılık türleriyle bağlantılı toplumsal cinsiyet temelli bir şiddettir. Kadınlar, toplumsal cinsiyete dayalı olarak ayrımcılık yaşamakta ve bu onların diğer kimlikleriyle ve tecrübeleriyle kesişmektedir. Öyle ki, kadına karşı şiddetin temel sebeplerinden biri olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve ayrımcılığının kesişen faktörlerinin ve kimliklerinin analizi gerekmektedir. 2017 yılında, CEDAW Komitesi, Genel Tavsiye 19 (GR No. 19) Sayılı Kararı'nı güncelleyerek "kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet" başlıklı Genel Tavsiye 35 (GR No. 35) Sayılı Kararı'nı yayınlamış-tır. Bu makalede, CEDAW Komitesinin Genel Tavsiye 19 ve 35 Sayılı Kararları, kesişimsellik yaklaşımı bağlamında kadına yönelik kesişen ayrımcılık türlerinin daha ayrıntılı ve kapsayıcı olarak ele alınması analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler

Kadına Yönelik Şiddet • Toplumsal Cinsiyet Eşitliği • Ayrımcılık • Kesişimsellik Yaklaşımı • CEDAW

* Öğr. Gör. Dr., Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Hukuk Anabilim Dalı, Bartın, Türkiye | Lecturer, Bartın University, Department of Political Science and Public Administration, Bartın, Turkey.

aysegunes@bartin.edu.tr • ORCİD 0000-0001-7429-1531

Atıf Şekli | **Cite As**: **GÜNEŞ** Ayşe, "Kesişimsellik Yaklaşımı Bağlamında Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin CEDAW Komitesi Genel Tavsiye 35 Sayılı Kararı'nın Analizi", *SÜHFD.*, C. 29, S. 3, 2021, s. 1739-1771.

İntihal | **Plagiarism**: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

ANALYSIS OF CEDAW COMMITTEE GENERAL RECOMMENDATIONS NO. 19 AND 35 ON GENDER-BASED VIOLENCE AGAINST WOMEN IN THE CONTEXT OF INTERSECTIONALITY APPROACH

Abstract

The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) aims to eliminate all forms of discrimination and to achieve gender equality so that women can enjoy their human rights and fundamental freedoms. Violence against women is gender-based violence with links to multiple and intersecting forms of discrimination. Women experience discrimination based on their gender and that is related to other identities and experiences. Thus, it is necessary to analyse other intersecting factors and identities of gender inequality and discrimination, which is one of the main causes of violence against women. In 2017, the CEDAW Committee updated its General Recommendation No. 19 (GR No. 19) and published its General Recommendation No. 35 (GR No. 35) titled "gender-based violence against women". The article discusses that the CEDAW Committee General Recommendation No. 35 covers more detail and inclusive of intersecting all forms of discrimination within the context of the intersectionality approach.

Key Words

Violence Against Women • Gender Equality • Discrimination • Intersectionality Approach • CEDAW

GİRİŞ

Kadına yönelik şiddet küresel olarak ele alındığında dünyada yaklaşık her üç kadından birini etkilemektedir[1]. Bu şiddet farklı kültür, millet, etnik grup ve yaş gruplarında çeşitli biçimlerde ortaya çıkan şiddet türlerini kapsamaktadır. Ayrıca bu fenomen uluslararası insan hakları hukuku literatüründe son otuz yılda daha çok gündeme gelerek küresel bir sorun haline gelmiştir[2]. Kadına yönelik şiddet, kadın ve erkek ara-

1 World Health Organization (WHO), "Report on Global and Regional Estimates of Violence against Women: Prevalence and Health Effects of Intimate Partner Violence and Non-Partner Sexual Violence", 2013.

2 EDWARDS, Alice, Violence Against Women under International Human Rights Law, First Edition, Cambridge: Cambridge University Press, 2010; EVATT, Elizabeth, "Eliminating Discrimination against Women: The Impact of the UN Convention", Melbourne University Law Review, 18, 1991, s. 435; BANTEKAS, Ilias /

sındaki eşitsiz güç dengesinin en doğrudan ifadelerinden biri olarak tanımlanmaktadır[3]. Şiddet, cinsiyet fark etmeksizin toplumun her kesiminden bütün bireyleri etkileyebilir. Ancak kadınlar, erkeklere oranla daha çok fiziksel, cinsel ve duygusal yönden baskı ve sömürü veya en yakın tanıdıkları erkekler tarafından öldürülme riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Erkek sömürüsü ve şiddeti, kadın partnere yönelik fiziksel ve duygusal yönden korkutma, taciz ya da kadının istemediği şeylerin yapması ile sonuçlanacak zararları içeren davranışlar olarak tanımlanmaktadır[4].

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin (CEDAW)[5] amacı, kadınların yaşamın her alanında insan haklarından ve temel özgürlüklerinden yararlanabilmesi için ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve eşitliği sağlamaktır[6]. Kadına yönelik şiddet, çeşitli ve kesişen ayrımcılık türleriyle bağlantılı toplumsal cinsiyet temelli bir şiddettir[7]. Kadınlar, toplumsal cinsiyete dayalı olarak ayrımcılık yaşamakta ve bu onların diğer kimlikleriyle ve deneyimleriyle kesişmektedir. Öyle ki, kadına karşı şiddetin temel sebeplerinden biri olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve ayrımcılığının diğer kesişen faktörleri ve kimliklerinin analizi gerekmektedir. CEDAW Komitesi zaman içinde kesişimsellik anlayışını benimseyerek genel tavsiye kararları ile ayrımcı-

---

OETTE, Lutz, International Human Rights Law and Practice, Cambridge University Press, 2013, s. 452-484.

3 GÜNEŞ, Ayşe, International Human Rights Law and Crimes Against Women in Turkey: Legislation on So-Called Honour Killings, First Edition, London: Routledge, 2020, s. 70.

4 MCCUE, Margi, Domestic Violence: A Reference Handbook, Second Edition, Oxford: ABC-CLIO, 2008.

5 Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, opened for signature 1 March 1980), 1249 UNTS 13, Yürürlük Tarihi: 3 Eylül 1981.

6 CEDAW, Madde 1.

7 Special Rapporteur on Violence against Women, Its Causes and Consequences, Promotion and Protection of All Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural, including the Right to Development, Ms. Rashida Manjoo (2 May 2011) UN doc. A/HRC/17/26, 2011.

lığın diğer kesişen kimliklerini ayrıntılı bir şekilde Sözleşme metninin kapsamı altına alarak öncülük etmiştir[8].

Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik devam eden yüksek düzeylerde cinsiyete dayalı şiddet ve cinsiyetle ilgili cinayetler göz önüne alındığında bazı kadın hakları grupları ve feminist aktivistler, kadına yönelik şiddet üzerine yasal olarak ülkeleri bağlayıcı bir uluslararası anlaşmanın gerekliliği çağrısında bulunmuşlardır[9]. Kadına yönelik şiddetle mücadele etmek ve onu ortadan kaldırmak için kapatılması gereken normatif bir boşluk olduğunu ayrıca hukuki olarak bağlayıcı ve tek bir elden anlaşmanın devletlerin birbirinden kopuk iç hukuk sistemlerini bir araya getirmeye yardımcı olacağını savunmuşlardır[10]. Bu tartışmalara bir yanıt olarak, 2017'de CEDAW Komitesi Genel Tavsiye 19 Sayılı Kararı'nı (GR No. 19) güncelleyerek "kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet" başlıklı Genel Tavsiye 35 Sayılı Kararı (GR No. 35) yayınlamıştır[11]. Bu güncellemenin, yüzden fazla sivil toplum kuruluşunun katkısı ile yoğun bir istişare süreci ardından devletler dâhil sivil halk, kadın örgütleri ve diğer paydaşlar tarafından kabul edildiği ifade edilmektedir[12].

Bu makalede, CEDAW Komitesinin GR No. 35, kesişimsellik yaklaşımı bağlamında kadına yönelik kesişen ayrımcılık türlerinin daha

---

8 CEDAW Komitesi'nin kesişimsel ayrımcılık ile ilgili diğer Genel Tavsiye Kararları için bakınız: Kadınlar ve AİDS'e ilişkin 15 sayılı Genel Tavsiye, engelli kadınlara ilişkin 18 sayılı Genel Tavsiye, evlilikte ve ailevi ilişkilerde eşitliğe ilişkin 21 sayılı Genel Tavsiye, kadın ve sağlığa ilişkin 24 sayılı Genel Tavsiye; göçmen kadın işçilere ilişkin 26 sayılı Genel Tavsiye, yaşlı kadınlar ve bu kadınların insan haklarının korunmasına ilişkin 27 sayılı Genel Tavsiye, çatışmaların önlenmesi, çatışma ve çatışma sonrası durumlarda kadınlara ilişkin 30 sayılı Genel Tavsiye, zararlı uygulamalara ilişkin 31 sayılı Genel Tavsiye, kadınların göçmen statüsü, iltica, uyruk ve vatansızlığına ilişkin 32 sayılı Genel Tavsiye ile kırsal kesimdeki kadınların haklarına ilişkin 34 sayılı Genel Tavsiye kararlarıdır.

9 CHINKIN, Christina / YOSHIDA, Keina, 40 Years of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, First Edition, London: Center for Women, Peace and Security, 2020, s. 6.

10 MCQUIGG, Ronagh J. A., "Is it Time for a UN treaty on Violence against Women?" The International Journal of Human Rights, 22 (3), 2018, s. 305-24.

11 BM Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi), "Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 Sayılı Genel Tavsiye Kararı (19 Sayılı Genel Tavsiye Kararı Güncellendi)", (2017) CEDAW/C/GC/35.

12 CHINKIN / YOSHIDA, s. 6.

ayrıntılı ve kapsayıcı olarak ele alınması tartışılacaktır. Makalenin ilk kısmında, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve ayrımcılığının en önemli göstergesi olan 'kadına yönelik şiddet' olgusunun Birleşmiş Milletler (BM) sistemindeki tarihsel gelişiminin analizi yapılacaktır. İkinci kısımda kesişimsellik yaklaşımı tanımlanarak CEDAW ve CEDAW Komitesinin genel tavsiye kararları bu yaklaşım bağlamında analiz edilecektir. Son kısımda, Komite'nin GR No. 35 "kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet" kararı, kesişimsellik yaklaşımı bağlamında incelenecektir.

I. KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SİSTEMİNDEKİ TARİHSEL GELİŞİMİNİN ANALİZİ

Kadına yönelik şiddet ile ilgili olarak doğrudan ya da dolaylı olarak referans gösterilen birçok uluslararası yasal belgeler mevcuttur. Bunlar arasında; 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB); 1979 CEDAW ve kadına yönelik şiddetle ilgili olarak CEDAW Komitesi Genel Tavsiye 12, 19 ve 35 Sayılı Kararları (GR No. 12, 19 and 35); 1993 tarihli Kadına Yönelik Şiddetin Tasfiyesine İlişkin Bildirge (DEVAW), 1995 Pekin Eylem Platformu yer almaktadır. BM sistemi içindeki kurumlarının çalışmaları ve araştırmaları kadına yönelik şiddetle mücadele için önemlidir. Özellikle bu tür yasal araçları uygulamakla görevli olan BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC), BM Kadın Birimi (UN Women) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) vb. gibi BM organları, bunlar arasında yer almaktadır. Kadına yönelik şiddet ile ilgili daha birçok uluslararası hukuki belge mevcut olmakla birlikte[13] bu çalışma sadece BM sistemi bağlamında analiz yapılacaktır.

İlk BM Dünya Kadın Konferansı, Mexico City'de yapılmış "Uluslararası Kadın Yılı" ve aile içinde gelişen haysiyet, eşitlik ve çatışma so-

[13] Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılmasına Dair Amerikan Devletleri Sözleşmesi / Belem do Para Sözleşmesi (Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women), 1994; Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'na Ek Afrika Kadın Hakları Protokolü / Maputo Protokolü (Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa), Yürürlük Tarihi: 25 Kasım 2005.

runlarını ele almıştır[14]. Kadına yönelik olarak ele alınan bu endişeler daha sonra 1980'de Kopenhag'da BM Kadın On Yılı Dünya Konferansında 'Eşitlik, Kalkınma ve Barış' temalarının gerçekleştirilmesi için hedefler olarak belirlenmiştir[15]. Bu üç hedefin bir sonucu olarak, CEDAW 1979 yılında BM Genel Kurulu (GA) tarafından kabul edilmiştir. Kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önemli bir nedeni ve sonucu olarak değerlendirilmektedir. Yani, kadına yönelik şiddetin temelinde kadına yönelik toplumsal cinsiyet ayrımcılığı yatmaktadır. CEDAW Sözleşmesi kadına yönelik ayrımcılığı; 1., 2. ve 3. maddeleri uyarınca, ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel, medeni veya herhangi bir diğer alanda kadınların insan hakları ve temel özgürlüklerinde eşit olarak uygulamalarını engelleyen herhangi bir ayrım, dışlama veya kısıtlama olarak tanımlamaktadır[16]. CEDAW her ne kadar kadınlara yönelik ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yönelik bir sözleşme olsa da kendi ana metninde, bir ayrımcılık türü olan 'kadına yönelik şiddet'ten söz etmemesi ve referans vermemesi önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir[17].

1985 yılında Nairobi'de[18] Kadın için 3. Dünya Konferansı raporunda bu eksiklik giderilmekte ve raporda: *"Kadına yönelik şiddet tüm toplumlarda günlük yaşamda çeşitli biçimlerde mevcuttur. Kadınlar dövülüyor, sakatlanıyor, yakılıyor, cinsel tacize uğruyor ve tecavüz ediliyor. Bu tür şiddet, barışa ve Kadın için On yılın diğer hedeflerine ulaşılmasında büyük bir engeldir ve özel dikkat gösterilmelidir. Şiddet mağduru kadınlara özel ilgi gösterilmeli ve kapsamlı yardım sağlanmalıdır. Bu amaçla, şiddeti önlemek ve kadın mağdurlara yardımcı olmak için yasal tedbirler oluşturulmalıdır. Kadına yönelik şiddet*

---

14 World Women Conference, "Declaration of Mexico on the Equality of Women and Their Contribution to Development and Peace", Mexico (1975) UN doc. E/CONF.66/34 (2 July 1975).

15 Dünya Kadın Konferansı, "Eşitlik, Kalkınma ve Barış (Equality, Development and Peace)", Kopenhag (1980) UN doc. A/CONF.94/35 (19 September 1980).

16 EVATT, s. 435.

17 GÜNEŞ, s. 72.

18 World Conference on Women, "Report of the World Conference to Review and Appraise the Achievement of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace", Nairobi (United Nations Publication, 15-26 July 1985, Sales No. E.85.IV.10).

sorununun aile ve toplum içinde ele alınabilmesi için ulusal mekanizma kurulmalıdır" ifadeleri yer almaktadır[19].

Kadına yönelik şiddet türleri hakkında zamanla BM raporları içinde söz edilir olmuştur. Özellikle 1988 tarihli BM Genel Sekreteri'nin yayınlamış olduğu raporda, kadına yönelik şiddetin kamusal/özel ayrımı yapılmadan, tüm devletlerin şiddeti önlemek için gerekli tedbirleri alması için uyarıda bulunulmuştur[20]. Ayrıca bu dönemde özellikle 1975 ile 1990 yılları arasında, kadına yönelik şiddetle ilgili bazı raporlar ve araştırmalar kadının insan hakları ihlali çeşitleri olarak; asit saldırıları, zorla evlendirme, kadın sünneti, gözaltında kadınlara tecavüz ve taciz, işkence, seks turizmi ve pornografi gibi kadına yönelik şiddetin birçok biçimini sıralamışlardır[21].

CEDAW Komitesi, Sözleşme ana metninde 'kadına yönelik şiddet'e açıkça atıfta bulunulmamasına kısmen yanıt olarak ilk önce GR No. 12'yi bu konunun dikkate alınmasını istemesi ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin istatistiksel verilerin sağlanması için kabul etmiştir[22]. Daha sonra Komite, ayrımcılıkla mücadelenin bir ihlali olarak kadına yönelik şiddeti, GR No. 19'da[23] daha eksiksiz bir şekilde ifade etmektedir. GR No. 19, açıkça 'toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti' bir ayrımcılık biçimi olarak adlandırmakta[24] ve uluslararası hukukta ilk kez

---

19 The Advocates for Human Rights. UN Conference Documents (15 Haziran 2006) http://www.stopvaw.org/UN_Conference_Documents3.html Erişim tarihi: 12 Ocak 2021.

20 UN Secretary General, "1988 Report for the Commission on the Status of Women to Eradicate Violence against Women within the Family and Society", UN doc. E/CN.6/1988/6 in the 32nd Session of the Commission of the Status of Women (CSW), 1989, para. 7-8.

21 Amnesty International, "Women in the Front of Line: Human Rights Violations against Women", 1991; International League for Human Rights, "Human Rights Abuses against Women: A Worldwide Survey. A Compilation of Experts from the US Department's 1990 Country Reports on Human Rights Reports", 1990.

22 BM Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi), "12 Sayılı Tavsiye Kararı: Kadına Yönelik Şiddet (GR No. 12)", CEDAW/C/GC/12, 1989.

23 BM Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi), "19 Sayılı Tavsiye Kararı: Kadına Yönelik Şiddet (GR No. 19)", CEDAW/C/GC/19, 1992.

24 CEDAW Komitesi, GR No. 19, para. 1.

kadına yönelik şiddet için 'gerekli özen gösterme'[25] ilkesini ya da standardını ortaya koymaktadır.

Kadına yönelik şiddete hukuki bağlamda daha çok dikkat çekmek isteyen feminist aktivistler ve kadın hakları örgütleri, 1993 yılında Viyana İnsan Hakları Dünya Konferansı'nın sonucu olarak Viyana Deklarasyonu'nu[26] yayınlayarak iki önemli konuyu devletlere kabul ettirmişlerdir. İlkinde, liberal hukuki feminizmin de öngördüğü kadınların ve kız çocuklarının haklarının evrensel insan haklarının vazgeçilmez, ayrılmaz ve bölünmez bir parçası olduğunu vurgulamışlardır[27]. İkincisinde, devletlerin kadına ve kız çocuklarına yönelik şiddeti önlemek, onları şiddetten korumak, suçluları adil bir şekilde kovuşturmak ve oluşan hasarın tazminini sağlamak için gerekli özeni gösterme yükümlülüğünün altını çizmişlerdir[28]. Öyle ki, kuruluşundan yaklaşık 50 yıl sonra BM, Viyana Deklarasyonu aracılığıyla, 'kadın hakları insan haklarıdır' ve 'kadına yönelik şiddetin insan hakları ihlali' olarak yorumlanacağını resmi olarak kabul etmiştir[29].

Viyana Deklarasyonu ve GR No. 19 belgelerinin yayınlanması aslında 1993 tarihli Kadına Yönelik Şiddetin Tasfiyesine İlişkin Bildirge (DEVAW)'nin[30] kabul edilmesine temel olarak öncülük etmektedir. DEVAW, ilk kez, devlet tarafından, toplum ve ev içinde uygulanan şiddeti kapsayacak şekilde 'kadına yönelik şiddeti' geniş olarak tanımlamaktadır[31]. Ayrıca, devletlerin bu tür şiddeti ulusal düzeyde ortadan kaldırmaktan ve şiddete maruz kalan kadınların adalet mekanizmalarına erişimini garanti altına almaktan sorumlu olduğunu teyit etmektedir[32]. Dianna Otto'ya göre, DEVAW iki amaca hizmet etmektedir: Birincisi, kadına yönelik şiddet türlerini ilk kez geniş bir şekilde kapsamı altına

---

25 CEDAW Komitesi, GR No. 19, para. 9.

26 İnsan Hakları Konferansı. "Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı (The Vienna Declaration and Programme of Action)" (25 June 1993) A/CONF.157/23.

27 Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı, I. Bölüm, para. 18.

28 Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı, I. Bölüm, para. 18.

29 GÜNEŞ, s. 74.

30 BM Genel Kurulu, "1993 Tarihli Kadına Yönelik Şiddetin Tasfiyesine İlişkin Bildirge (DEVAW)" (20 December 1993) GA Res. A/RES/48/104.

31 DEVAW, Madde 2.

32 DEVAW, Madde 4 (d).

almaktadır. İkincisi, 'kadın hakları insan haklarıdır' yaklaşımının amacı, 'toplumsal cinsiyet ana akımlaştırılmasını (gender mainstreaming)' teşvik ederek dikkatin insan hakları hukuku belgelerine tekrar odaklanmasını sağlamaktadır[33].

Kadın hakları alanındaki bu gelişmeler, hükümet dışı kadın örgütleri, feminist örgütler, devlet hükümetleri ve uluslararası kurumlar arasında iş birliğini daha da artırarak ortak hareket etmelerini sağlamıştır. Bu dönemde önemli bir diğer gelişme 1995 tarihli Pekin Dünya Kadın Konferansı sonucu ilan edilen Pekin Deklarasyonu (Beijing Declaration) ve Eylem Planı oluşturmaktadır[34]. Pekin Deklarasyonu 12 kritik alanda toplumsal cinsiyet eşitliği amacı ile acil önlemlerin alınması gerektiğinin altını çizmektedir[35]. Toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için küresel bir strateji olarak 'toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması' Pekin Deklarasyonu ile kapsamının altına alınmıştır. Ayrıca, kadın göçmen işçiler, yerli kadınlar ve azınlık kadınları gibi bazı kadın gruplarının özellikle savunmasız olduğunu gösterirken, sınıf, kültür veya gelir dikkate alınmaksızın tüm ülkelerdeki tüm kadınların cinsiyet temelli şiddet riski altında olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Pekin Deklarasyonu, özellikle sistematik tecavüz, cinayet, cinsel kölelik, silahlı çatışma sırasında zorla hamilelik, zorla kısırlaştırma, zorla kürtaj, kız çocuğu öldürme ve doğum öncesi cinsiyet seçimi olmak üzere, DEVAW'da açıkça bahsedilmeyen kadına yönelik şiddet biçimlerini de ele almıştır[36].

Kadına yönelik şiddetin, bir başka ifade ile aile içi şiddetten namus cinayetlerine, cinsel tacizden kadın sünnetlerine varan türlerinin, uluslararası belgeler kapsamında ele alınması "kadın hakları insan haklarıdır" anlayışının önemli bir göstergesi olmaktadır. Ancak kadına yönelik şiddet kapsamında ortaya çıkan bu belgeler daha doğrusu bildirgeler hukuki olarak bağlayıcılığı olmaması noktasında eleştiri kaynağı olmuş-

---

33 OTTO, Dianne, "Violence against Women-Something Other Than a Violation of Human Rights?", Australian Feminist Law Journal, 1 (1), 1993, s.159.

34 Dünya Kadın Konferansı, "Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu", UN doc. A/CONF.177/20 (1995) and A/CONF.177/20/Add.1 (1995).

35 Dünya Kadın Konferansı, 1995: para. 113-6.

36 Dünya Kadın Konferansı, 1995: para. 114-5.

tur[37]. CEDAW'a yönelik daha önce de söz ettiğimiz ana metninde kadına yönelik şiddete dair herhangi bir maddenin olmaması eleştirisi, Pekin Deklarasyonuna ve DEVAW'a hukuki bağlayıcılığının olmaması ve uygulanması bağlamında devletlere yükümlülük getirmemesi şeklinde, yöneltilmektedir. Bunun sonucunda toplumsal cinsiyet ayrımcılığının önlenmesine yönelik olarak, BM, CEDAW'a Ek Protokol (OP)'i[38] kabul etmiştir. Protokol, devletlerin yükümlülüklerini yerine getirmemeleri konusunda kadınlara ve gruplara bireysel başvuru hakkını sağlamakta, diğer bir deyişle şikâyet mekanizması oluşturmaktadır[39]. Bu şikâyet mekanizmasına başvurabilmek için devletlerin hem CEDAW Sözleşmesini hem de Ek Protokol'ü imzalayıp onaylamaları gerekmektedir. Ek Protokol ile protokolü onaylayan devletlerdeki kadınların, ulusal hukuk yetersiz kaldığında, uluslararası platformda yasal başvurularına izin verilmektedir[40]. Ayrıca bu dönemde, Pekin + 5: Kadınlar Üzerine Özel Bir Oturum 2000: Yirmi Birinci Yüzyılda Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış temalı BM Konferansı'nda[41] kadına yönelik şiddete ilişkin uluslararası sıfır tolerans kampanyasının yanı sıra bu tür şiddetin kabul edilemezliği ve toplumsal bedelleri konusunda halkın bilinçlendirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği ifade edilmiştir.

Uluslararası ve bölgesel platformlarda düzenlenen konferanslar, seminerler, CEDAW Komitesi'nin yayınlamış olduğu genel tavsiye kararları, ülke sonuç gözlem raporları, kadına yönelik şiddet nedenleri ve sonuçları konusunda özel raportörünün ülke inceleme raporlarını da

---

37 BYRNES, Andrew / BATH, Eleanor, "Violence against Women, the Obligation of Due Diligence, and the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women-Recent Developments", Human Rights Law Review, 8 (3), 2008, s. 519; MERRY, Sally Engle, "Constructing a Global Law-Violence Against Women and the Human Rights System", Law & Social Inquiry, 28 (4), 2003, s. 941-977.

38 CEDAW Ek Protokolü (Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) (Kabul Tarihi: 6 Ekim 1999), GA Res. 54/4, UN GAOR, 54th Session, Agenda Item 109, UN doc. A/RES/54/4, 2131 UNTS, para. 83.

39 CEDAW Ek Protokolü, Madde 2.

40 CHARLESWORTH, Hilary / CHINKIN, Christine, The Boundaries of International Law: A Feminist Analysis, First Edition, Manchester University Press, 2000, s. 245.

41 UNGA, "Beijing+5, Further Actions and Initiatives to Implement the Beijing Declaration and Programme for Action" (2000) UN doc. A/RES/S-23/3.

içeren birçok uluslararası belge, kadına yönelik şiddetin cinsiyet/toplumsal cinsiyet ayrımcılığı olduğunu vurgulamış ve devletlerin bu konuda gerekli özen yükümlülüğü ilkesi bilinciyle sorumluluklarını yerlerine getirmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Makalenin ilerleyen bölümünde, kadına yönelik şiddettin çoklu ve kesişen ayrımcılık türleriyle bağlantılı toplumsal cinsiyete dayalı bir insan hakları ihlali olduğu 'keşişimsellik yaklaşımı' bağlamında tartışılacaktır. Öncelikle kesişimsellik yaklaşımının kavramsal analizi yapılacak, ilerleyen bölümlerde CEDAW Komitesi'nin 1992 tarihli GR No. 19 kararı ve bu kararı tam 25 yıl sonra güncelleyerek GR No. 35 kararı kesişimsellik yaklaşımı bağlamında analiz edilecektir.

II. KESİŞİMSELLİK YAKLAŞIMI

Bireylerin doğaları gereği kesişimsel kimlikleri vardır. Beyaz, orta sınıf, Hristiyan, heteroseksüel bir kadın ırkı, dini ve cinsel yönelimi bakımından ayrıcalıklı olabilirken, toplumsal cinsiyeti nedeniyle dezavantajlı olabilmektedir. Dezavantajlı muamele, her ne kadar dışlayıcı olmasa da ağırlıklı olarak kadının cinsiyetine atfedilebilir. Kadınların deneyimlerine yönelik uluslararası insan hakları yaklaşımının eksikliklerine ilişkin feminist eleştiriler (kamusal/özel ayrımı, anti-özcü feminist yaklaşım gibi), kadına yönelik şiddet bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları arasında önemli ve gerekli bir köprü sağlamaktadır. Bu eleştireler, kadın haklarının insan hakları olduğunu ve kadına yönelik şiddet kavramının evrensel olarak kadınlara yönelik ataerkil baskısı sonucu toplumsal cinsiyet ayrımcılığını göstermektedir.

Anti-özcü feminist yaklaşımla birlikte, uluslararası insan haklarının 'kadınlara' odaklanması—Batılı olmayan kadınların hariç tutulması da dâhil olmak üzere etnik köken, ırk, din, sınıf ve cinsel yönelim gibi diğer kimlik kümelerinin dışlanması-kadınların insan haklarının ihlali konusunda dar bir anlayışa neden olmuştur[42]. Kesişimsellik, kadınlara eşit derecede dokunan çoklu baskı sistemlerini ele alarak bu dar anlayışı dengeleyen bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınlar, yaş, ırk,

---

42 BOND, Johanna E., "International Intersectionality: A Theoretical and Pragmatic Exploration of Women's International Human Rights Violations", Emory Law Journal, 52, 2003, s. 76.

etnik köken, toplumsal cinsiyet, engellilik ve cinsellik gibi konulara bağlı olarak farklı şekillerde çeşitli şiddet biçimlerine (ev içi şiddet, erken evlilikler, namus temelli şiddet, namus cinayetleri ve zorla evlilikler gibi) maruz kalmaktadırlar. Örneğin, göçmen kadınlar hayatta kalmak için diğer ülkelere sığınma taleplerinde bulunurken hem toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık hem de göçmen kadın oldukları için ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Kesişimsellik; toplumsal cinsiyet, ırk ve sosyal uygulamalar, kurumsal düzenlemeler ve kültürel ideolojiler gibi bireysel yaşamlardaki diğer farklılıklar arasındaki etkileşimleri ve bu etkileşimlerin güç açısından sonuçlarını gerektirir[43]. Kesişimsellik feminizm içinde hiyerarşi, hegemonya ve ayrıcalık ile mücadele etmeyi amaçlayan birincil teorik araç olarak gelişmiştir[44]. Dahası kesişimsellik hem feminist söylemlerde hem de ırkçılık karşıtı söylemlerde ortaya çıkan kadınların deneyimlerini ve zorluklarını ele almaktadır[45].

Kesişimsellik kavramı ilk olarak Crenshaw tarafından kullanılmıştır. Kadınlar arasındaki farklılıkların kabul edilmesiyle birlikte kadın çalışmalarına önemli bir katkı sunduğu değerlendirilmektedir[46]. Crenshaw kadınlar tarafından dezavantaj ve ayrımcılığı anlamak için çoklu ve kesişen kimliklerin önemli olduğunu belirtmektedir[47]. Siyah ve beyaz kadınlar, siyah ve beyaz erkekler tarafından yaşanan ayrımcılıkları hem benzer hem de farklı şekillerde yaşayabilmektedirler[48]. Crenshaw teorisyenlerin, siyah kadınların yaşadıkları ayrımcılığın çeşitli yönlerini oluşturmak için toplumsal cinsiyet ve ırkın nasıl etkileşime girdiğini göstermesi gerektiğini tartışmaktadır[49]. Ayrımcılık, birden fazla kimlik özelli-

---

43 DAVIS, Kathy, "Intersectionality as Buzzword: A Sociology of Science Perspective on What Makes a Feminist Theory Successful", Feminist Theory, 9 (1), 2008, s. 68.

44 MCCALL, Leslie, "The Complexity of Intersectionality", Signs, 30 (3), 2005, s. 1771.

45 CRENSHAW, Kimberle, "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics", University of Chicago Legal Forum, 1989, s. 139.

46 MCCALL, s. 1771.

47 CRENSHAW, s. 149.

48 CRENSHAW, s. 149.

49 CRENSHAW, Kimberle, "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics and Violence against Women of Color" Stanford Law Review, 43 (6), 1997, s. 1241-1243.

ğini içerdiği için benzersiz ve sinerjik olarak farklı bir olgudur[50]. Bu nedenle kesişimsellik, kadınlar arasındaki farklılıkları ele alarak kadınların merkezi olan güç ilişkilerini ve kadınların günlük yaşamını oluşturan çoklu konumlandırmayı daha görünür hale getirmeyi amaçlayan kullanışlı ve işlevsel bir kavramdır[51].

Siyah kadınların deneyimlerinin feminist teoride nasıl marjinalleştiğini ele almak için 'kesişimsellik' kavramı Crenshaw tarafından icat edilse de feministler, ırk ve cinsiyet tarafından şekillenen siyah kadınların tecrübelerinin, sorunlarının feminist teoride (Üçüncü Dünya Feminizmi/*Third World Feminism*) zaten daha önce ele alındığını savunarak onu eleştirmişlerdir. Örneğin, Nash, kesişimselliği, "*kimliğin karmaşık, öznelliğin dağınık olduğu ve bu kişiliğin ayrılmaz bir şekilde güç vektörleriyle bağlantılı olduğu*" yönünde önemli algılar sağlarken, sadece siyah kadınların yaşadığı deneyimleri merkeze aldığı için Crenshaw'ın çalışmalarına önemli bir eleştiri yapmaktadır[52]. Ancak, Smith'e göre, bu eleştiri yanlıştır. Çünkü Crenshaw siyah bir kadındır ve siyah kadınların yaşadığı ayrımcılığa odaklanarak çalışmalarında kısmen siyah kadınların dava stratejilerine cevap vermektedir[53]. Öyle ki, yazılarında kesişimsellik kavramının genişlemesini engelleyen hiçbir ifadenin olmadığına da dikkat çekmiştir[54]. Diğer yandan, Conaghan kesişimsellik kavramının feminist harekete önemli katkısını kabul etmesine rağmen 'teorik potansiyelinin sınırlarına ulaştığını' savunmaktadır[55]. Yine de onun için bu kavram 'kimlik' üzerine odaklanarak çok boyutlu ve sofistike olan 'eşitsizlik' olgusunu tam olarak ele almamaktadır[56]. Bu eleştirilere kısmen katılmamıza rağmen, kesişimsellik yaklaşımı bize mevcut ayrımcılık kavra-

---

50 FREDMAN, Sandra, Discrimination Law, Second Edition, Claredon, 2011, s. 139.

51 PHOENIX, Ann / PATTYNAMA, Pamela, "Intersectionality", European Journal of Women's Studies, 13 (3), 2006, s. 187.

52 NASH, Jennifer, "Re-thinking Intersectionality", Feminist Review, 89, 2008, s. 13.

53 SMITH, Ben, "Intersectional Discrimination and Substantive Equality: A Comparative and Theoretical Perspective", The Equal Rights Review, 16, 2016, s. 76.

54 SMITH, s. 76.

55 CONAGHAN, Joanne, "Intersectionality and the Feminist Project in Law", in GRABHAM, Emily et al. (eds.), Intersectionality and Beyond: Law, Power and the Politics of Location, First Edition, London: Routledge, 2009, s. 1.

56 CONAGHAN, s. 1.

mını sorgulatırken en dezavantajlı konumda bulunanları görmemize olanak sağlamaktadır. Böylelikle kadına yönelik şiddetin evrenselliğini gözden kaçırmadan kesişen ayrımcılık türleriyle onların farklı deneyimlerini kabul etmemize olanak sağlamaktadır.

Bir sistem olarak uluslararası insan hakları hukuku, yaş, etnik köken, sınıf, cinsellik veya cinsel yönelime dayanan diğer baskı sistemleriyle toplumsal cinsiyete dayalı boyun eğmenin kesişimini dikkate almadığı için başarısız sayılmaktaydı[57]. Bond'a göre, BM, insan haklarına kesişen bir yaklaşım elde edemezdi çünkü bu sistem içindeki toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma perspektifi iki açıdan yetersiz kalmıştır[58]. İlk olarak, kesişimsellik, bilinen 'karışıma kadınları eklemek' ifadesinden daha fazlasını gerektirmektedir. Öyle ki, toplumsal cinsiyet ana akımlaştırması kadınlar bakımından farklı baskı sistemlerinin nasıl kesiştiğini ve kadın gruplarını çeşitli şekillerde nasıl etkilediğini incelemeyi teşvik etmek yerine, kadınları monolitik bir grup olarak ele almasından dolayı özcü olma eğilimindedir[59]. İkincisi, BM kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) çalışmalarına toplumsal cinsiyet perspektifini enjekte etme çabalarının bir kısmı, sadece kesişimsellik anlayışı ve öznelliğin akışkan, karmaşık doğası anlayışından değil, aynı zamanda 'toplumsal cinsiyet ana akımına' yönelik bir 'yukarıdan aşağıya' direktifine uyma arzusundan kaynaklanmaktadır[60].

Bu eleştirileri dikkate alarak BM geçtiğimiz son yirmi yılda kesişimsellik yaklaşımını kendi gündemine almıştır. Örneğin, eski BM Kadına Karşı Şiddetin nedenleri ve sonuçları Özel Raportörlerinden Coomaraswamy 2002 yılında 'kesişimsellik' teriminin oldukça yaygın hale geldiğini ve kadınların insan hakları konusunda toplumsal cinsiyet perspektifinin temel nedenleri de dâhil olmak üzere çoklu ayrımcılık biçimlerinin kesişimselliğini incelemenin önemini kabul etmektedir[61]. Yine, eski BM Kadına Karşı Şiddetin nedenleri ve sonuçları Özel Raportörlerinden Ertürk, kadına yönelik şiddet üzerindeki evrensel kavram-

---

57 BOND, s. 124.

58 BOND, s. 124.

59 BOND, s. 124.

60 BOND, s. 124.

61 UNHRC, "Resolution on the Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective" (16 April 2002) UN doc.E/CN.4/2002/L.59.

sallaştırmanın bir parçası olarak kesişimsellik yaklaşımı şu şekilde ifade etmektedir: "*Kesişimsellik yaklaşımı, kadına yönelik şiddettin evrenselliğini gözden kaçırmadan kadınların çeşitli deneyimlerindeki özellikleri görmemizi sağlayan güçlü bir kavramsal araçtır. Bu, cinsiyet eşitsizliğinin sınıf, etnik köken, savaşan taraflar, göçmen rejimleri ve benzerleri gibi diğer eşitsizlik sistemleriyle kesiştiği yerli, azınlık ve göçmen topluluklardaki kadınların deneyimlerini anlamada özellikle önemlidir*"[62].

Öyle ki, kesişimsellik teorisi kadına yönelik şiddet ajandasında kendine yer ederek her geçen gün daha çok başvurulan bir kaynak olmuştur. Örneğin, göç bağlamında bir toplumsal cinsiyete dayalı şiddet biçimi olarak kadın sünneti, zorla evlilik gibi namus temelli şiddet türlerinin, göçmen topluluklarının etnik ve dini geçmişinin tarihi ile ilgili olarak anlaşılması gerekmektedir[63]. Kesişimsellik yaklaşımı, zorla ve erken evliliklerde yaşı, namus cinayetlerinde etnik kökeni, insan ticaretinde ise medeni durum, gelir düzeyi ve vatandaşlık durumu gibi yapısal eşitsizliklerin varlığını kabul eder[64]. Bu nedenledir ki cinsiyet, ırk, etnisite, milliyet, cinsellik ve din gibi farklılık ve eşitsizlik kümeleri ayrı ayrı değil, birbirleriyle ilişkili olarak düşünülmelidir. Makalenin son kısmında, kesişimsellik yaklaşımı bağlamında kadına yönelik kesişen ayrımcılık türlerinin daha ayrıntılı ve kapsayıcı olarak ele alınması gerektiği, CEDAW Komitesi'nin 1992 tarihli GR No. 19 ve 2017 tarihli GR No. 35 kararları doğrultusunda analiz edilecektir.

III. KESİŞİMSELLİK YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA CEDAW VE GENEL TAVSİYE KARARLARI

CEDAW'da daha önce de ifade ettiğimiz gibi cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve kimlikleri oluşturan diğer ifadelerinin etkileşimine atıfta bulunan hiçbir hüküm yoktur. Sözleşmede ırk, din, dil, etnik köken, göç-

---

62 ERTÜRK, Yakın, "Towards a Post-Patriarchal Gender Order: Confronting the Universality and the Particularity of Violence against Women", Sociologiskforskning, 46 (4), 2009, s. 63.

63 YURDAKAL, Gökçe / KORTEWEG, Anna C., "Gender Equality and Immigrant Integration: Honor Killing and Forced Marriage Debates in the Netherlands, Germany, and Britain", Women's Studies International Forum, 41, 2013, s. 205.

64 ACAR, Feride / ALTINOK, Gülbanu / GÖZDAŞOGLU, Elif, Report Analysing Intersectionality in Gender Equality Policies in Turkey and in the EU, QUING Project Vienna: Institute for Human Rights, 2008, s. 41.

menlik durumu, cinsel kimlik, cinsel yönelim, engellilik, yaş veya sosyo-ekonomik duruma dayalı şiddet, silahlı çatışma veya adalet sistemine dayalı ayrımcılık yaşayan kadınlara atıfta bulunulmamaktadır[65]. Diğer bir ifadeyle, kesişimsel ayrımcılığa açık birebir gönderme olmamasına rağmen, Sözleşme metninin tüm kadınların farklı yaşam deneyimlerine işaret ettiği de açıktır. Örneğin, CEDAW'ın 1. maddesi ayrımcılığı tanımlarken iki farklı kimliğe yani 'cinsiyet ve medeni duruma vurgu yapmaktadır[66]. CEDAW, 'kadınlara karşı ayrımcılık' terimini *"siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı her hangi bir ayrım, dışlama veya kısıtlama"*[67] olarak tanımlar. Bu tanımıyla CEDAW metni, yalnızca cinsiyete ve medeni duruma dayalı ayrımcılığı vurgulamaktadır. CEDAW 1. maddede ayrımcılık konusunda hangi gerekçelerin kabul görmeyeceğini vurgularken, "başka herhangi bir alan" dili kullanımı ile aile ilişkileri de dâhil olmak üzere özel alanda kadınlara karşı ayrımcılığa müsamaha gösterilmeyecek şekilde yorumlanmaktadır[68]. CEDAW genel anlamda "kadınlara karşı ayrımcılık" tanımı ile her alanda insan haklarından ve temel özgürlüklerden yararlanmada ayrımcılığı tanımlamaktadır.

Aslında, CEDAW metninde kadınlara karşı kesişen ayrımcılık türleri özel olarak korunan birkaç kimlik temelinde kendine yer bulmuştur[69]. Sözleşme madde 4(2)[70] ve madde 11(2)[71] hamilelik ve anneliğe da-

---

65 CAMPHELL, Meghan, "CEDAW and Women's Intersecting Identities: A Pioneering Approach to Intersectional Discrimination", Oxford University Working Paper, 2 (3), 2016, s. 16.

66 CAMPHELL, s. 16.

67 CEDAW Madde 1. CEDAW Türkçe metini için bakınız: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/cedaw.pdf Erişim Tarihi: 23 Ocak 2021.

68 MINOR, Julie A., "An Analysis of Structural Weaknesses in the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women", GA J. Int'l & COMP. L., 24, 1994, s. 139.

69 CAMPHELL, s. 18.

70 CEDAW, Madde 4 (2): *"Anneliği korumak amacıyla bu Sözleşmedeki tedbirler de dâhil Taraf Devletler tarafından alınan bütün özel tedbirler ayrımcılık şeklinde görülemez*."

yalı olarak kadınlara özel koruma sağlamaktadır. Yine Sözleşme madde 9[72] ayrımcılık türünde 'milliyeti', başka bir ifadeyle uyrukluğu yasaklarken, madde 14[73] kırsaldaki kadınları korur ve onlara kırsal kalkınmaya

---

71 CEDAW, Madde 11 (2):
Taraf Devletler, evlilik veya annelik sebepleriyle kadına karşı ayrımcılık yapılmasını engellenmek ve çalışma hakkını etkili bir biçimde korumak için aşağıdaki tedbirleri alırlar:
a) Hamilelik veya annelik izni sebebiyle işe son verilmesini ve medeni duruma dayanılarak işten çıkarmak şeklinde ayrımcılık yapılmasını cezaya tabi tutarak yasaklar;
b) Önceki iş, kıdem ve sosyal hakları kaybetmeden ücretli olarak veya buna benzer menfaatler sağlanarak annelik izni verilmesine dair düzenleme yapar;
c) Anne ve babanın aile içi yükümlülüklerini, çalışma yaşamındaki sorumluluklarıyla ve toplumsal yaşama katılmalarıyla uyumlaştırabilmeleri için, özellikle çocuk bakım kurumlarının kurulmasını ve geliştirilmesini istemek suretiyle, gerekli destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik eder;
d) Hamilelik sırasında kendilerine zarar verebilecek işlerde çalışan kadınların özel olarak korunmasını sağlar."

72 CEDAW, 9. Madde: Vatandaşlık hakkı
1. Taraf Devletler vatandaşlığın kazanılması, değiştirilmesi, sürdürülmesi konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar tanır. Taraf Devletler özellikle, bir yabancı ile evlenmenin veya evlilik sırasında kocanın vatandaşlık değiştirmesinin, otomatik olarak kadının da vatandaşlık değiştirmesine, Vatansız kalmasına veya zorla kocanın vatandaşlığına geçmesine neden olmamasını sağlar.
2. Taraf Devletler çocukların vatandaşlığı konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar sağlar.

73 CEDAW, 14. Madde: Kırsal alandaki kadınların hakları
1. Taraf Devletler kırsal alanda yaşayan ve kayıt dışı sektörlerde çalışarak ailelerinin ekonomik yaşamlarına önemli katkıda bulunan kadınların karşılaştıkları özel sorunları dikkate alır ve bu Sözleşmenin hükümlerinin kırsal alanda yaşayan kadınlara uygulanmasını sağlamak için gerekli her türlü tedbiri alır.
2. Taraf Devletler erkekler ile kadınlar arasında eşitliği sağlamak üzere, kırsal alanda meydana gelen gelişmelere katılmaları ve bu gelişmelerden yararlanmaları için kırsal alanda yaşayan kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve bu kadınlara özellikle aşağıdaki hakları tanır;
a) Her düzeydeki planlamanın yapılmasına ve uygulanmasına katılma hakkı;
b) Aile planlamasında bilgilendirme, danışmanlık ve hizmet verme de dâhil, yeterli sağlık hizmetinden yararlanma hakkı;
c) Sosyal güvenlik programlarından doğrudan yararlanma hakkı;
d) Okuma-yazma ile ilgili öğretim de dâhil, teknik yeterliliklerini artırmak için halka açık olan ve geliştirmeye yönelik hizmetler ile birlikte her türlü resmi veya gayri resmi eğitim ve öğretimden yararlanma hakkı;
e) Adam çalıştırma veya çalışma suretiyle ekonomik imkânlardan eşit bir biçimde yararlanmalarını sağlamak için ferdi gruplar ve topluluklar örgütleme hakkı;
f) Her türlü toplumsal faaliyetlere katılma hakkı;
g) Tarımsal kredi ve borç alma, pazarlama imkânlarına ulaşma, toprak ve tarım reformunda gerekli teknolojiden yararlanma ve eşit muamele görme ile iskân programlarından yararlanma hakkı;

katılma ve bunlardan yararlanma ayrıca sağlık, ulaşım, barınma, sosyal güvenlik, elektrik, su ve iletişim gibi erişim haklarını da garanti etmektedir.

CEDAW'da tam olarak geliştirilmiş bir kesişimsellik kavramı olmasa da daha derin bir metin analizi ile kesişimsel ayrımcılık da dâhil olmak üzere kadınların yaşadığı her türlü baskı ve dezavantajı ele almak için örtük bir taahhüt olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda CEDAW kadın deneyimine odaklı çeşitli ayrımcılık türlerinin değerlendirilmesine olanak tanıyan ve değişebilen geniş bir kadın anlayışını benimseyen bir zemin seçmiştir. Bu yüzden CEDAW metninin, Sözleşmenin amacının ne olduğunun unutulmayarak okunması halinde, Sözleşmede kesişen ayrımcılık türlerini örtülü bir şekilde de olsa kapsamı altına aldığı görülecektir.

A. CEDAW Komitesi 19 Sayılı Genel Tavsiye Kararı

CEDAW'ın amaçlarına ulaşmak için, ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması, dezavantajlı muameleyle sonuçlanan benzersiz ve çoklu ayrımcılık biçimlerinin değerlendirilmesini gerektirir. Komite, bu hükümlerin 'her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak için kapsamlı bir yükümlülük oluşturduğuna' karar vermektedir[74]. Komite "kadına karşı şiddet" konulu GR No. 19 ile kadınların ailede, toplumda veya devlet yoluyla şiddete maruz kalmasına ilişkin, sözleşmede özellikle belirtilmeyen birçok hakkı kapsamı içine almıştır. Bu karar aynı zamanda Komitenin, etnik azınlıklar veya yerli halklar gibi belirli kadın gruplarının birden fazla ayrımcılığa maruz kalabilecek pozisyonlarını ele alan kesişimsellik endişesini de ortaya çıkarmaktadır[75]. Ayrıca CEDAW Komitesi tarafından 2010 yılında kabul edilen, *Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 2. Maddesi Uyarınca Taraf Devletlerin En Temel Yükümlülüklerine İlişkin 28 Sayılı Genel Tavsiye Kararı* (GR No. 28)'de 2. maddede yer alan taraf devletlerin genel yü-

h) Özellikle konut, sağlık, aydınlanma, içme suyu, ulaşım ve iletişim hizmetleriyle ilgili yeterli yaşam standartlarından yararlanma hakkı."

74 CEDAW GR. No. 19, para. 10.

75 BYRNES, Andrew, "Article 1", in Marsha A. Freeman, Christine Chinkin, Beate Rudolf (eds.), The UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: A Commentary, Oxford University Press, 2012, s. 67.

kümlülüklerinin kapsamını anlamak için kesişimselliğin temel bir kavram olduğu' belirtilmiştir[76]. Bununla birlikte, CEDAW Komitesi Genel Tavsiye Kararı No. 28'de CEDAW'ın kadınlara karşı, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı kapsadığını da ele almaktadır[77]. Kadınların insan haklarına zarar veren bu ayrım, CEDAW'ın 1. maddesindeki ayrımcılık tanımına dâhil edilmiştir.

CEDAW Komitesi, Genel Tavsiye Kararı No. 28 ile "cinsiyete ve toplumsal cinsiyete dayalı kadına karşı ayrımcılığın ırk, etnik köken, din veya inanç, sağlık, statü, yaş, sınıf, kast, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği gibi" kadınları etkileyen diğer faktörlerle ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğunu belirtmektedir[78]. CEDAW Komitesi, ayrımcı muamelenin temelinin yalnızca cinsiyet veya toplumsal cinsiyet olduğunu iddia etmenin imkânsız olduğunu savunmaktadır[79]. Camphell, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığını değerlendirirken bir kadının kimliğinin tüm yönlerinin son derece önemli olduğunu vurgulamaktadır[80]. Bu yoruma göre, ayrımcı muamelenin temel sebeplerinden biri cinsiyet veya toplumsal cinsiyet olduğu sürece, ayrımcı muameleyi açıklamak için diğer kimlik özelliklerinin nasıl birbirine bağlandığını incelemek gereklidir. O yüzdendir ki CEDAW Komitesi almış olduğu Tavsiye Kararları ile kadınların toplumsal cinsiyetleri ile diğer kimliklerinin kesişimleri sebebiyle uğramış oldukları ayrımcı muameleye cevap vermeye çalışmıştır. Örneğin CEDAW Komitesi, 27 Sayılı Kararı[81] ile ayrımcılık türle-

---

76 BYRNES, s. 67.

77 BM Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi), "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 2. Maddesi Uyarınca Taraf Devletlerin En Temel Yükümlülüklerine İlişkin 28 Sayılı Genel Tavsiye Kararı (GR No. 28)" (2010) CEDAW/C/GC/28, para. 5.

78 CEDAW Komitesi, GR. No.28, para. 18.

79 CAMPHELL, s. 22.

80 CAMPHELL, s. 22.

81 BM Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi), "Yaşlı kadınlar ve bu kadınların insan haklarının korunmasına ilişkin 27 sayılı Genel Tavsiye (GR No. 27)" (2010) CEDAW/C/GC/27. CEDAW Komitesi 27 Sayılı Genel Tavsiye Kararı paragraf 13'te yaşlı kadınların kesişen diğer ayrımcılık kimliklerinden söz eder: "*Yaşlı kadınların yaşadığı ayrımcılık genellikle çok boyutludur ve yaş faktörü, cinsiyet, etnik köken, engellilik, yoksulluk seviyeleri, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, göçmen statüsü, medeni durum ve aile durumu, okuryazarlık ve diğer gerekçelere dayalı diğer ayrımcılık biçimlerini birleştirir. Azınlık, etnik veya yerli grupların üyesi olan, ülke*

rine karşı, 32 Sayılı Kararı[82] ile vatansız kadınları ayrımcılığa karşı koruma kapsamı altına almıştır[83].

Bu bölümde CEDAW Komitesi'nin 1992 yılında "kadına yönelik şiddeti" GR No. 19 kararının, kesişimsellik yaklaşımını benimsemeye başladığı ve zaman içerisinde diğer tavsiye kararları ile ayrımcılığın kesişen kimliklerini genişleterek birçok kadını koruma kapsamı altına aldığı tartışılmıştır. Ancak, bu tavsiye kararında Komite, kadına yönelik şiddet türlerinin, özellikle kadın cinayetlerinin, son zamanlarda belirgin hale gelmesiyle birlikte Komite'nin GR No. 19 kararının yetersiz olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır. Komite, GR No. 19 kararını yeniden güncelleyerek, GR No. 35 kararını tam 25 yıl sonra 2017 yılında daha kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde yayınlamıştır. Makalenin son kısmında, CEDAW Komitesi'nin GR No. 35 kararı kesişimsellik yaklaşımı bağlamında analiz edilecektir.

B. CEDAW Komitesi 35 Sayılı Genel Tavsiye Kararı

GR No. 35, kapsamı ve içeriği bakımından CEDAW Komitesi'nin yayınlamış olduğu zengin bir tavsiye kararıdır. Çünkü kadına yönelik şiddeti kapsamı altına alan CEDAW Komitesi'nin ilk kez genel tavsiye kararı olarak yayımladığı GR No. 19'u güncellemektedir[84]. İkinci olarak

---

içinde yerinden edilmiş veya vatansız olan yaşlı kadınlar genellikle orantısız derecede ayrımcılık yaşarlar."

82 BM Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi), "Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesinin kadınların mülteci, sığınmacı, uyrukluk ve uyruksuzluk statülerinin toplumsal cinsiyetle ilgili boyutlarına ilişkin 32 Sayılı Genel Tavsiye Kararı (GR No. 32)" (2014) CEDAW/C/GC/32.

83 Genel Tavsiye No. 35, dipnot 12: "*Kesişimsel ayrımcılık ile ilgili diğer Genel Tavsiyeler, kadınlar ve AIDS'e ilişkin 15 sayılı Genel Tavsiye, engelli kadınlara ilişkin 18 sayılı Genel Tavsiye, evlilikte ve ailevi ilişkilerde eşitliğe ilişkin 21 sayılı Genel Tavsiye, kadın ve sağlığa ilişkin 24 sayılı Genel Tavsiye; göçmen kadın işçilere ilişkin 26 sayılı Genel Tavsiye, yaşlı kadınlar ve bu kadınların insan haklarının korunmasına ilişkin 27 sayılı Genel Tavsiye, çatışmaların önlenmesi, çatışma ve çatışma sonrası durumlarda kadınlara ilişkin 30 sayılı Genel Tavsiye, zararlı uygulamalara ilişkin 31 sayılı Genel Tavsiye, kadınların göçmen statüsü, iltica, uyruk ve vatansızlığına ilişkin 32 sayılı Genel Tavsiye ile kırsal kesimdeki kadınların haklarına ilişkin 34 sayılı Genel Tavsiye kararıdır."*

84 CHINKIN, Christina, "CEDAW General Recommendation 35 on Violence against Women is a Significant Step-forward", LSE Blog, https://blogs.lse.ac.uk/wps/2017/09/06/cedaw-general-recommendation-35-on-violence-against-women-is-a-significant-step-forward/ Erişim Tarihi: 27 Aralık 2020.

2010 tarihli Genel Tavsiye Kararı No. 28'de belirtilen devlet yükümlülüklerine ilişkin alınan kararları güçlendirmektedir[85]. Üçüncü olarak ise, 18 Ekim 2013 tarihinde alınan Çatışmanın Önlenmesi, Çatışma ve Çatışma Sonrası Durumlarda Kadına İlişkin 30 No'lu Genel Tavsiye Kararı (GR No. 30) ve Kadının Adalete Erişimi ile ilgili Genel Tavsiye No. 33 gibi CEDAW Komitesi'nin almış olduğu diğer tavsiye kararlarını da güçlendirmektedir[86].

Özünde Komite GR No. 35 kararını, dünya genelinde kadına yönelik aile içi şiddet, cinsel saldırı ve özellikle kadın cinayetlerinin artış oranının gün geçtikçe belirgin hale gelmesi sonucu almıştır. Kadına yönelik şiddeti ve ev içi şiddeti önlemeye yönelik bölgesel düzeyde yapılan sözleşmeler de bu kararın alınmasında rol oynamaktadır. Özellikle Avrupa Konseyi tarafından 2011 yılında imzaya açılıp 1 Ağustos 2014 yılında yürürlüğe giren *Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye ilişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi*[87] ya da kısaca İstanbul Sözleşmesi'ne GR No. 35 Kararı'nın giriş bölümünde yapılan atıftan da anlaşılmaktadır[88]. İstanbul Sözleşmesi bugüne kadar hem uluslararası hem de bölgesel düzeyde kadına yönelik şiddeti önlemeye yönelik düzenlenen en kapsamlı ve hukuken bağlayıcılığı olan bir sözleşme olması sebebi ile önemini hala korumaktadır. Bu bağlamda CEDAW Komitesi'nin GR No. 19 kararının eksiklikleri tamamlamaya çalışarak GR No. 35 kararını almıştır. Ayrıca Komite, kadına yönelik şiddeti önlemenin küresel bir mücadele olduğunu vurgulayarak, GR No. 35 kararında giriş bölümünde GR No. 19 kararının bu mücadele sürecinin katalizörü olduğunu ifade etmektedir[89]. Komite, BM kadın konferanslarıyla başlayan bu sürecin önemine değinerek kadına yönelik şiddetin, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olduğunu ve bir insan hakkı ihlali olduğunu GR No. 19 kararı ile ilk kez tanımlamış ve bu süreci tam 25 yıl sonra taraf devletler-

85 CHINKIN, LSE Blog.

86 CHINKIN, LSE Blog.

87 Kadına Yönelik Şiddet ve Aile içi Şiddetin Önlemesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, (İstanbul Sözleşmesi), CETS No. 210, 11 May 2011, Yürürlük Tarihi: 1 Ağustos 2014.

88 GÜNEŞ, s. 116-117.

89 GR No. 35, para. 1 ve 2.

ce kadına yönelik şiddeti önlemede ivme kazandırma amacı ile GR No. 35 kararını almıştır[90].

CEDAW Komitesi, Genel Tavsiye Kararı No. 19 başlığı "kadına yönelik şiddete" atıfta bulunurken, özellikle 35 Numaralı Genel Tavsiye'nin başlığı bunun yerine "kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet" ifadesini kullanmaktadır. CEDAW Komitesine göre, bu terim "*şiddetin toplumsal cinsiyete dayalı nedenlerini ve etkilerini açık bir şekilde ortaya koyduğu için*" kullanılmaktadır[91]. Bu durum için McQuigg, CEDAW Komitesi'nin, şiddetin ele alınmasında, toplumsal cinsiyet ayrımı gözetmeyen argümanlara karşı koymak için özellikle bu terimi kullanmaya karar verdiği görüşünü savunmaktadır[92]. CEDAW Komitesi, 'kadına yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet' ifadesinin kullanılmasıyla, söz konusu konunun esasen kadın oldukları için kadına yönelik şiddet olduğunu vurgulamaktadır. Yine, Komite; *"kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin, erkeklerin kadınlar üzerinde hak sahibi olması veya kadınlara göre daha ayrıcalıklı olması ideolojisinden, erkeklik ile ilgili sosyal normlar, erkek kontrolü ve gücünü uygulama, toplumsal cinsiyet rollerine bürünme veya kadınlar için kabul edilemez olarak görülen davranışları engelleme, bu davranışlardan vazgeçirme veya bunları cezalandırma ihtiyacından doğduğunu"* ifade etmektedir[93].

Özellikle kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin etkileri, CEDAW Komitesi tarafından GR No. 35'te, GR No. 19'da olduğundan çok ve daha ayrıntılı olarak açıklanmıştır. GR No. 19 kararı bu durumu paragraf 1'de şu şekilde açıklamaktadır: "*cinsiyete dayalı şiddet, kadınların erkeklerle eşitlik temelinde haklardan ve özgürlüklerden yararlanma yeteneğini ciddi şekilde engelleyen bir ayrımcılık türüdür*"[94]. Kısaca, GR No. 35'te kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin etkilerini daha geniş ve kapsamlı olarak CEDAW kapsamına almaktadır.

---

90 GR No. 35, para. 3.

91 GR No. 35, para. 9.

92 MCQIGG, Ronagh J.A., "The CEDAW Committee and Gender-based Violence against Women: General Recommendation No. 35", International Human Rights Law Review, 6 (2), 2017, s. 266.

93 GR No. 35, para. 19.

94 GR No. 19, para. 1.

CEDAW, GR No. 35'in kesişimsellik yaklaşımını benimsemesi ile kapsayıcılığının genişliğini bize ayrıca göstermektedir. GR No. 35 kadına yönelik ayrımcılık türlerinin daha ayrıntılı ve kesişen biçimlerini/faktörlerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, GR No. 35 ile kadına yönelik şiddetin ayrımcılığın kesişen biçimlerini şu şekilde açıklamaktadır: "*Komite, bu faktörlerin, etnisite/ırk, yerli veya azınlık olma durumu, renk, sosyoekonomik durum ve/veya kast, dil, din veya inanç, siyasi düşünce, tabiiyet, medeni durum ve/veya anne olup olmama, yaş, şehirde/kırsalda yerleşim, sağlık durumu, özürlülük, mülk sahibi olma, lezbiyen, biseksüel, transseksüel veya interseksüel olma, okuma yazma bilmeme, kadın kaçakçılığı, silahlı çatışma, sığınma hakkı talep etme, göçmen olma, kendi ülkesinde yerinde edilme, vatansızlık, göç, evin reisi olma, dul olma, HIV/AIDS taşıma, özgürlüğünden mahrum olma, hayat kadını olma, coğrafi uzaklık ve hakları için mücadele eden kadınların damgalanmasını kapsayabileceğinin altına çizer*"[95]. Öyle ki kadına yönelik kesişen ayrımcılık türleri, bölgesel nitelikte olmasına rağmen, tüm ülkelerin katılımına açılmış ve daha kapsayıcı olarak kabul edilen İstanbul Sözleşmesi'nden daha da ayrıntılı hale getirilmiştir. İstanbul Sözleşmesi 4. maddenin 3. paragrafında şu şekilde açıklanmaktadır: "*Taraflar bu Sözleşme hükümlerinin, özellikle de mağdurların haklarını korumaya yönelik tedbirlerin, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka tür görüş, ulusal veya sosyal köken, bir ulusal azınlıkla bağlantılı olma, mülk, doğum, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, sağlık durumu, engellilik, medeni hal, göçmen veya mülteci statüsü veya başka bir statü gibi, herhangi bir temele dayalı olarak ayrımcılık yapılmaksızın uygulanmasını temin edeceklerdir*"[96].

Ayrıca, Komite GR No. 35 ile ayrımcılığın ağırlaştırıcı olumsuz bir etkisi olan çoklu ve kesişen türlerini kadınların daha çok tecrübe ettiğini ve bu nedenle toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bazı kadınları farklı derecelerde veya faklı yollarla etkileyebileceğini belirtmektedir[97]. Dolayısıyla, Sözleşmeye taraf devletler bu kesişien ayrımcılık türlerini ve ilgili kadınlar üzerindeki olumsuz etkilerini göz önünde bulundurarak uygun yasal önlemler almalı ve uygun olan durumlarda 25 No.lu Söz-

95 GR No. 35, para. 12.

96 İstanbul Sözleşmesi, Madde 4 (3).

97 GR No. 35, para. 12.

leşme ve Genel Tavsiyenin 4. maddesinin 1. paragrafıyla uyumlu olarak geçici tedbirler almak yoluyla, bu türden durumların ortaya çıkmasını engellemek üzere politikalar ve programlar benimseyip uygulamaya geçirmelidirler[98]. Sözleşmenin 4. maddesinin 1. Paragrafı ise; "*kadınlar ve erkekler arasında fiili eşitliği sağlama sürecini hızlandırmaya yönelik geçici özel önlemlerin Taraf Devletlerce benimsenmesi, hâlihazırdaki Sözleşme'de tanımlandığı şekliyle ayrımcılık olarak"* değerlendirilemeyeceğini ve aynı zamanda *"bu yolla eşitsiz veya ayrı standartların kalıcılaşması gibi bir duruma da izin verilmez; fırsat ve muamele eşitliği sağlandığında da*", bu önlemlere son verileceğini ifade etmektedir[99]. GR No. 25 kararı ile Komite, devletlerin alacağı tedbirlerle kadınlar ile erkekler arasındaki fiili veya gerçek eşitliği sağlayarak insan haklarından ve temel özgürlüklerden eşit şekilde yararlanmalarını sağlamaya yönelik politikalarının gerekli bir adımı olduğunu vurgulamaktadır[100]. Öyle ki, bu durum GR No. 35 ile kadınların erkeklere göre ikincil statüde olma durumunu ve kalıplaşmış rollerini sürekli hale getiren siyasi, ekonomik ve toplumsal araçlardan birinin "kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet" olduğu, asıl amaçlananın kadınlar ve erkekler arasındaki gerçek eşitliği sağlanması ile kadınların bütün insan haklarından özgürce yararlanmalarını imkan sağlamanın önemi tekrar belirtilmektedir[101].

GR No. 35 ile devletlerin kendi örgüt ve temsilcilerinin kadınların maruz kaldığı toplumsal cinsiyete bağlı şiddet girişimlerini, Sözleşme ve genel uluslararası hukuk doğrultusunda, önlemek, soruşturmak, kovuşturmak ve cezalandırmak konusunda gerekli özeni göstermekle yükümlü oldukları tekrar vurgulanmaktadır[102]. Devletler özellikle bu yükümlülüğü yerine getirirken kadınların farklılıklarını ve bundan kaynaklanabilecek kesişimli ayrımcılık risklerini ve tehditlerini göz önünde bulun-

98 GR No. 35, dipnot 13, GR No. 28, para. 18.

99 CEDAW, Madde 4 (1).

100 BM Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi), "Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 4. Maddesinin 1. Paragrafında Yer Alan Geçici Özel Önlemlerle İlgili 25 Sayılı Genel Tavsiye GR No. 25", (2004), para. 18

101 GR No. 35, para. 10.

102 GR No. 35, para. 21-26.

durmalıdırlar[103]. Diğer bir ifadeyle, kadınlar açısından dezavantaj ve ayrımcılığı anlamak için çoklu ve kesişen kimliklerin şiddetle mücadele anlamında önemli olduğu dikkate alınmalıdır. Yine, taraf devletlerin devlet dışı aktörlerin yani üçüncü kişilerin kadına yönelik şiddet eylemleri ve ihmalleri için yasama, yürütme ve yargı düzeyinde gerekli özen yükümlülükleri olduğu belirtilmektedir[104].

Ayrıca kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin ortadan kaldırılması için alınan bütün önlem tedbirlerinin hem mağdur odaklı bir yaklaşımla hem de kadınların kalıplaşmış rollerinden uzaklaştırılarak onların da bir birey ve hak özneleri oldukları dikkate alınarak uygulanmalıdır. Aynı zamanda, bütün bu tedbirler kadınların katılımıyla ve ayrımcılığın kesişimli türlerinden etkilenen kadınların durumları göz önüne alınarak planlanmalı ve hayata geçirilmelidir[105]. Koruma ve destek tedbirlerinin, özellikle ayrımcılığın kesişimli türlerinden etkilenenler olmak üzere bütün kadın mağdurlar için erişilebilir olması gerektiği GR No. 35'te vurgulanmaktadır[106]. Örneğin, mülteci kadınlar şiddete karşı koruma talep ettiklerinde kadının oturma statüsü dikkate alınmaksızın koruma tedbirleri alınmalıdır. Yine Komite, ayrımcılığın kesişimli türlerinden etkilenenler için, "*örneğin engelli olanlar, okuma yazması olmayanlar, ülkenin resmi dillerini bilmeyenler ya da az bilenler ve kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin mağdurları/geride kalanları için erişilebilir olan, muhtelif ve erişilebilir medya ve toplumsal diyalog vesilesiyle onarmayı da içerecek şekilde yasal ve sosyal kaynaklar hakkında bilgisi olmayanlar ya da çok az bilgisi olanlar olmak üzere kadınları hedefleyen erişilebilir bilgileri"* geliştirmeyi ve yaygınlaştırmayı koruma tedbirleri arasına almaktadır[107].

Bununla birlikte, 35 Sayılı Genel Tavsiye ile bir antlaşma arasındaki kritik fark, taraf devletler için yasal olarak bağlayıcı olmasına karşın, 35 Sayılı Genel Tavsiye kararı için durum böyle olmamakla birlikte tek eleştiri odak noktası olmuştur. CEDAW Komitesi'nin Genel Tavsiyeleri, adından da anlaşılacağı gibi sadece tavsiye niteliğindedir. Yasal olarak

103 GR No. 35, para. 23.

104 GR No. 35, para. 21-26.

105 GR No. 35, para. 28.

106 GR No. 35, para. 41.

107 GR No. 35, para. 43.

bağlayıcı yükümlülükler oluşturmanın aksine, devletlere yönelik tavsiye kararlardır. Ancak, CEDAW'a Ek Protokol'ün sağlamış olduğu bireysel başvuru imkanı ile birlikte verilen başvuru kararlarına bakıldığında tavsiye kararlarına atıf yapıldığı görülmektedir[108]. Ayrıca 35 Sayılı Genel Tavsiye kararı ile birlikte CEDAW Komitesi, artık kadınlara yönelik her türlü şiddeti önlemenin ve mücadele etmenin devletler açısından bir uluslararası hukuk normu olarak kabul edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir[109]. 35 Sayılı Tavsiye Kararı bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: "*25 yıldır Taraf Devletlerin uygulamaları Komite'nin yorumunu desteklemiştir. Opinio juris (bunun bir hukuki zorunluluk oluşturduğu kanaati) ve devlet uygulamaları, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin yasaklanmasını, uluslararası teamül hukukunun bir ilkesine dönüştürmüştür. 19 Numaralı Genel tavsiye bu sürecin katalizörü olmuştur*"[110].

Kısaca değerlendirecek olursak, kadına yönelik şiddet toplumsal cinsiyet temelli birden çok kesişen ayrımcılık sonucu ortaya çıkan bir insan hakları ihlalidir. CEDAW Komitesi, kesişimsellik yaklaşımını GR No. 19 kararı ile başlayan süreçte GR No. 35 sayılı kararı ile daha da genişleterek kadınların uğramış olduğu birçok kesişen ayrımcılık türlerini kapsamı altına almıştır. BM sistemi içinde, CEDAW Komitesi GR No. 35 kararı ile, kesişimsellik yaklaşımı ile en dezavantajlı konumda bulunanları görmemize olanak sağlayarak kadına yönelik şiddetin evrenselliğini kabul etmemize olanak sağlamıştır. Dahası hem kesişimsel ayrımcılık türleri hem de içerik açısından, CEDAW Komitesi'nin GR No. 35 kararı, BM sisteminde kadına yönelik şiddetle ilgili kapsayıcı bir tavsiye kararı olmuştur.

SONUÇ

CEDAW metninde bariz bir şekilde eksik olan tek husus, 'kadına yönelik şiddet' kavramına yönelik herhangi bir referansın olmamasıdır. Sözleşme taslağı hazırlandığında, kadına yönelik şiddet bir insan hakları

---

108 Bireysel başvuru kararları için bakınız: https://juris.ohchr.org/en/search/results?Bodies=3&sortOrder=Date Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021.

109 MOROĞLU, Nazan, "Birleşmiş Milletlerden Şiddetle Mücadelede Kararlı Bir Adım CEDAW Genel Tavsiye No.35", İstanbul Barosu, Kadın Hakları Merkezi, 2018.

110 GR No. 35, para. 2.

değil, bir sosyal politika sorunu olarak görülüyordu. Bu anlayışın değişmesi ancak CEDAW Komitesinin çalışmaları sayesinde değişerek Genel Tavsiye Kararı No. 19'u yayınlamasıyla 'kadına yönelik şiddeti' kapsamı içine almıştır. Genel Tavsiye Kararı No. 19 kadına yönelik şiddeti, orantısız bir şekilde kadınları hedef aldığı için ya da kadın oldukları için toplumsal cinsiyete dayalı bir ayrımcılık biçimi olarak nitelendirmekteydi. 2017 yılında CEDAW Komitesi, 25 yıl sonra Genel Tavsiye Kararı No. 35 ile bu anlayışını ileri taşımıştır.

Ayrıca, CEDAW, kadına yönelik şiddetin en önemli sebebi olan toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve diğer ayrımcılık türlerinin kesişimiyle nasıl başa çıkılacağıyla ilgili konuları da kapsamı içine almaktadır. Bahse konu 35 Sayılı belge ile birlikte CEDAW Komitesi, kadına yönelik şiddetin biçim ve boyutlarının çeşitliliği dikkate alınarak kapsamlı bir insan hakları analizi sunmaktadır. Genel Tavsiye Kararı No. 35, selefi olan Genel Tavsiye Kararı No. 19 gibi, CEDAW yükümlülüklerinin bağlayıcı olmayan bir yorumu olmasına rağmen kadına yönelik kesişen ayrımcılık türlerini en kapsamlı bir biçimde uluslararası insan hakları hukuku literatürüne sunarak bu alana büyük katkıda bulunmaktadır.

Sonuç olarak, CEDAW ve CEDAW Komitesi, kesişimsel ayrımcılık konusunda toplumsal cinsiyet ayrımcılığını diğer ayrımcılık biçimlerinden ayrı tutmamaktadır. Ayrıca CEDAW Komitesi, Genel Tavsiyelerinde ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ve eşitliğin sağlanmasına dayanan kesişimsel ayrımcılığın zararına entegre bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet şemsiyesi altında kimlikleri ve deneyimleri kapsamak, CEDAW Sözleşmesi ve CEDAW Komitesinin kesişimsellik konusunda nitelikli bir değerlendirmeyi geliştirme potansiyeli taşıdığının önemli bir yaklaşımıdır.

KAYNAKLAR

ACAR, Feride / ALTINOK, Gülbanu/ GÖZDAŞOGLU, Elif, Report Analysing Intersectionality in Gender Equality Policies in Turkey and in the EU, QUING Project, Vienna: Institute for Human Rights, 2008.

Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'na Ek Afrika Kadın Hakları Protokolü / Maputo Protokol (Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa) Yürürlük Tarihi: 25 Kasım 2005.

AMNESTY INTERNATIONAL, "Women in the Front of Line: Human Rights Violations against Women", 1991.

BANTEKAS, Ilias/ OETTE, Lutz, International Human Rights Law and Practice, Cambridge University Press, 2013, s. 452-484.

BM Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi) "12 Sayılı Genel Tavsiye Kararı: Kadına Yönelik Şiddet" CEDAW/C/GC/12, 1989.

BM Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi), "19 Sayılı Genel Tavsiye Kararı: Kadına Yönelik Şiddet" CEDAW/C/GC/19, 1992.

BM Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi) 'Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 sayılı Genel Tavsiye (19 sayılı Genel Tavsiye Güncellendi), CEDAW/C/GC/35, 2017.

BM Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi) "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 2. Maddesi Uyarınca Taraf Devletlerin En Temel Yükümlülüklerine İlişkin 28 Sayılı Genel Tavsiye Kararı", CEDAW/C/GC/28, 2010.

BM Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi), "Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 4. Maddesinin 1. Paragrafında Yer Alan Geçici Özel Önlemlerle İlgili 25 Sayılı Genel Tavsiye GR No. 25", 2004.

BM Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi) "Yaşlı Kadınlar ve Bu Kadınların İnsan Haklarının Korunması-

na İlişkin 27 Sayılı Genel Tavsiye (GR No. 27)", CEDAW/C/GC/27, 2010.

BM Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi) "Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesinin Kadınların Mülteci, Sığınmacı, Uyrukluk ve Uyruksuzluk Statülerinin Toplumsal Cinsiyetle İlgili Boyutlarına İlişkin 32 Sayılı Genel Tavsiye Kararı (GR No. 32)", CEDAW/C/GC/32, 2014.

BM Genel Kurulu, "1993 tarihli Kadına Yönelik Şiddetin Tasfiyesine İlişkin Bildirge (DEVAW)" (20 Aralık 1993) GA Res. A/RES/48/104.

BOND, Johanna E., "International Intersectionality: A Theoretical and Pragmatic Exploration of Women's International Human Rights Violations", Emory Law Journal, 52, 2003.

BYRNES, Andrew, "Article 1", in Marsha A. Freeman, Christine Chinkin, and Beate Rudolf (eds.), The UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: A Commentary, Oxford University Press, 2012.

BYRNES, Andrew / BATH, Eleanor, "Violence against Women, the Obligation of Due Diligence, and the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women-Recent Developments", Human Rights Law Review, 8 (3), 2008, s. 517–533.

CAMPHELL, Meghan, "CEDAW and Women's Intersecting Identities: A Pioneering Approach to Intersectional Discrimination", Oxford University Working Paper, 2 (3), 2016.

CEDAW Ek Protokolü, Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (adopted 6 October 1999), GA Res. 54/4, UN GAOR, 54th Session, Agenda Item 109, UN doc. A/RES/54/4, 2131 UNTS.

CHARLESWORTH, Hilary / CHINKIN, Christine, The Boundaries of International Law: A Feminist Analysis, First Edition, Manchester University Press, 2000.

CHINKIN, Christina, "CEDAW General Recommendation 35 on Violence against Women Is a Significant Step-forward" LSE Blog, https://blogs.lse.ac.uk/wps/2017/09/06/cedaw-general-

recommendation-35-on-violence-against-women-is-a-significant-step-forward/ Erişim Tarihi: 27 Aralık 2020.

CHINKIN, Christina /YOSHIDA, Keina, "40 Years of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women" Center for Women, Peace and Security, 2020.

CONAGHAN, Joanne, "Intersectionality and the Feminist Project in Law", in GRABHAM, Emily et al. (eds.), Intersectionality and Beyond: Law, Power and the Politics of Location, First Edition, Oxford, 2009.

CRENSHAW, Kimberle, "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics", University of Chicago Legal Forum, 1989.

CRENSHAW, Kimberle, "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics and Violence against Women of Color", Stanford Law Review, 43 (6), 1997.

DAVIS, Kathy, "Intersectionality as Buzzword: A Sociology of Science Perspective on What Makes a Feminist Theory Successful", Feminist Theory, 9 (1), 2008.

Dünya Kadın Konferansı, "Eşitlik, Kalkınma ve Barış (Equality, Development and Peace)", Kopenhag (1980) UN doc. A/CONF.94/35 (19 September 1980).

Dünya Kadın Konferansı, "Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu", UN doc. A/CONF.177/20 (1995) and A/CONF.177/20/Add.1 (1995).

EDWARDS, Alice, Violence Against Women under International Human Rights Law, First Edition, Cambridge University Press, 2010.

ERTÜRK, Yakın, "Towards a Post-Patriarchal Gender Order: Confronting the Universality and the Particularity of Violence against Women", Sociologiskforskning, 46 (4), 2009.

EVATT, Elizabeth, "Eliminating Discrimination against Women: The Impact of the UN Convention", Melbourne University Law Review, 18, 1991.

FREDMAN, Sandra, Discrimination Law, Second Edition, Oxford: Claredon, 2011.

GÜNEŞ, Ayşe, International Human Rights Law and Crimes Against Women in Turkey: Legislation on So-Called Honour Killings, First Edition, London: Routledge, 2020.

International League for Human Rights, "Human Rights Abuses against Women: A Worldwide Survey. A Compilation of Experts from the US Department's 1990 Country Reports on Human Rights Reports", 1990.

İnsan Hakları Konferansı. "Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı (The Vienna Declaration and Programme of Action)" (25 June 1993) A/CONF.157/23.

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW), (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, opened for signature 1 March 1980), 1249 UNTS 13, Yürürlük Tarihi: 3 Eylül 1981.

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile içi Şiddetin Önlemesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, (İstanbul Sözleşmesi), CETS No. 210, 11 May 2011, Yürürlük Tarihi: 1 Ağustos 2014.

Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılmasına Dair Amerikan Devletleri Sözleşmesi / Belem do Para Sözleşmesi (Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women), 1994.

MCCALL, Leslie, "The Complexity of Intersectionality", Signs, 30 (3), 2005.

MCCUE, Margi, Domestic Violence: A Reference Handbook, Second Edition, Oxford:ABC-CLIO, 2008.

MCQUIGG, Ronagh J. A., "Is it Time for a UN Treaty on Violence against Women?", The International Journal of Human Rights, 22 (3), 2018.

MCQIGG, Ronagh J. A., "The CEDAW Committee and Gender-based Violence against Women: General Recommendation No. 35", International Human Rights Law Review, 6 (2), 2017.

MERRY, Sally Engle, "Constructing a global law-violence against women and the human rights system", Law & Social Inquiry, 28 (4), 2003.

MINOR, Julie A., "An Analysis of Structural Weaknesses in the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women", GA J. Int'l & COMP. L., 24, 1994.

MOROĞLU, Nazan, "Birleşmiş Milletlerden Şiddetle Mücadelede Kararlı Bir Adım CEDAW Genel Tavsiye No.35", İstanbul Barosu, Kadın Hakları Merkezi, 2018.

NASH, Jennifer, "Re-thinking Intersectionality", Feminist Review, 89, 2008.

OTTO, Dianne, "Violence against Women—Something Other Than a Violation of Human Rights?", Australian Feminist Law Journal, 1 (1), 1993.

PHOENIX, Ann / PATTYNAMA, Pamela, "Intersectionality", European Journal of Women's Studies, 13 (3), 2006.

SMITH, Ben, "Intersectional Discrimination and Substantive Equality: A Comparative and Theoretical Perspective", The Equal Rights Review, 16, 2016.

Special Rapporteur on Violence against Women, Its Causes and Consequences, Promotion and Protection of All Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural, the Right to Development, Ms. Rashida Manjoo (2 May 2011) UN doc. A/HRC/17/26.

The Advocates for Human Rights. UN Conference Documents (15 Haziran 2006)
http://www.stopvaw.org/UN_Conference_Documents3.html
Erişim tarihi:12 Ocak 2021.

UN General Assembly "Beijing+5, Further Actions and Initiatives to Implement the Beijing Declaration and Programme for Action", UN doc. A/RES/S-23/3, 2000.

UNHRC, "Resolution on the Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective" (16 April 2002) UN doc.E/CN.4/2002/L.59.

UN Secretary General, "1988 Report for the Commission on the Status of Women to Eradicate Violence against Women within the Family and Society" UN doc. E/CN.6/1988/6 in the 32th Session of the Commission of the Status of Women (CSW), 1989.

World Conference on Women, "Declaration of Mexico on the Equality of Women and Their Contribution to Development and Peace", UN doc. E/CONF.66/34 (2 July 1975), Mexico 1975.

World Conference on Women, "Report of the World Conference to Review and Appraise The Achievement of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace", Nairobi (United Nations Publication, 15-26 July 1985, Sales No. E.85.IV.10), 1985.

World Health Organisation (WHO), Report on Global and Regional Estimates of Violence against Women: Prevalence and Health Effects of Intimate Partner Violence and Non-Partner Sexual Violence, 2013.

YURDAKAL, Gökçe / KORTEWEG, Anna C., "Gender Equality and Immigrant Integration: Honor Killing and Forced Marriage Debates in the Netherlands, Germany, and Britain", Women's Studies International Forum, 41, 2013.

YUVAL-DAVIS, Nira, "Intersectionality and Feminist Politics", European Journal of Women's Studies, 13 (3), 2006, s. 193–209.